

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Sporen van een verdwenen site met walgracht in de parochie Sint-Gertrudis-Pede te Schepdaal (Dilbeek, Prov. Vlaams-Brabant).

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Sporen van een verdwenen site met walgracht in de parochie Sint-Gertrudis-Pede te Schepdaal (Dilbeek, Prov. Vlaams-Brabant)

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 87

AUTEURS

Jan Moens & Koen De Grootte

JAAR VAN UITGAVE

2017

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE

Gedeeltelijk bewaarde muurresten in een van de waterpartijen aan de Pedemolen 2015.
Copyright Onroerend Erfgoed

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroerenderfgoed.be
www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Open Data Licentie Vlaanderen v. 1.2.
This work is licensed under the Free Open Data Licence Flanders v. 1.2.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678

SPOREN VAN EEN VERDWENEN SITE
MET WALGRACHT IN DE PAROCHIE
SINT-GERTRUDIS-PEDE TE SCHEPDAAL
(DILBEEK, PROV. VLAAMS-BRABANT)

Rapportage van de registratie van een
toevalsvondst op het domein van de
Pedemolen te Schepdaal (19-20 oktober
2015).

JAN MOENS & KOEN DE GROOTE

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE FICHE VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	7
3	SITUERING.....	7
4	HISTORISCHE EN ICONOGRAFISCHE GEGEVENS.....	11
5	DE SPOREN.....	13
6	DE VONDSTEN.....	17
7	INTERPRETATIE & BESLUIT.....	22
8	BIBLIOGRAFIE.....	23
9	BIJLAGE 1 – VONDSTENINVENTARIS.....	25
10	BIJLAGE 2 – FOTOLIJST.....	26

Rapportage

Jan Moens, OE¹
Koen De Grootte, OE²

Terreinwerk

Jan Moens, OE
M'hamed Bouzakoura, OE
Ridha Kaddachi, OE

Tekenwerk & opmetingen

Johan Van Laecke, OE

Fotografie

Jan Moens, OE

---

¹ jan.moens@vlaanderen.be.

² koen.degrootte@vlaanderen.be.

2 INLEIDING

In het kader van de herinrichting van het landschap aan de historische watermolen van Pede werden bij graafwerken muurresten aangesneden. Deze vondst werd door de gemeente Dilbeek gemeld aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Bij de evaluatie ter plaatse bleken de werken reeds zeer ver gevorderd. Het grootste deel van de waterpartij was al tot op de voorziene diepte uitgegraven en de schuine wanden had men reeds voorzien van oeververstevingen. In de vijver bevond zich al een tiental cm water. In het westelijke gedeelte waar de graafwerken nog aan de gang waren, konden enkele massieve muurresten vastgesteld worden (fig. 1). Onder het wateroppervlak was ook nog vaag de aflijning van een in oostelijke richting verlopende muur te herkennen.

In samenspraak met de projectverantwoordelijken van de gemeente Dilbeek werd overeengekomen dat de werken tijdelijk opgeschort werden om de nodige registraties te kunnen verrichten³. De opkuis van de muurresten en de registratie vonden plaats op 19 en 20 oktober 2015 door een ploeg van het agentschap Onroerend Erfgoed. De topografische opmetingen en de 3D-registratie door middel van fotografische beelden van de muren werden uitgevoerd door topograaf Johan Van Laecke.

Fig. 1 Beeld van de opkuis van de aangesneden muurresten in de reeds uitgegraven waterpartij.

3 SITUERING

De vondstlocatie is gesitueerd in de parochie Sint-Gertrudis-Pede in het Vlaams-Brabantse Schepdaal, deelgemeente van Dilbeek (fig. 2). De site is gelegen in het valleigebied van de Pede- of Molenbeek (41 m TAW) die iets meer ten zuiden van de aangesneden resten stroomt en de gemeente doorkruist van west naar oost (fig. 3-6). Op het terrein zelf zijn een aantal natuurlijke en kunstmatige vijvers

---

³ Met dank aan schep en Jef Vanderroost en mevrouw Kathleen Leys van de gemeente Dilbeek voor de vlotte samenwerking.

aanwezig. In het oosten van de site bevindt zich een watermolen, de zogenaamde Pedemolen, waarvan de oudste vermelding teruggaat tot 1392.

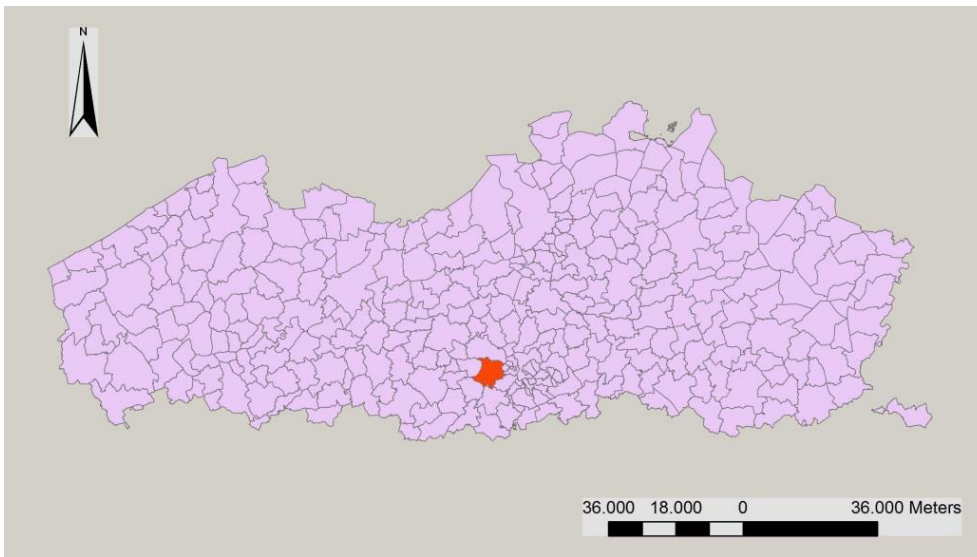

Fig. 2 Situering van de gemeente Dilbeek.

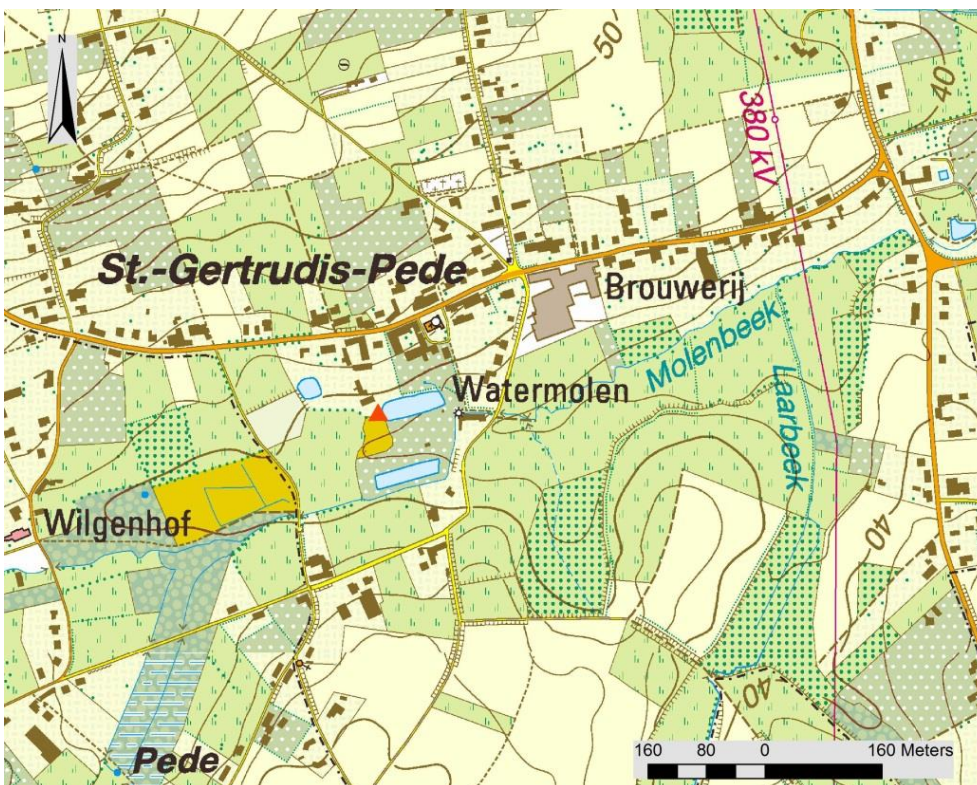

Fig. 3 Topografische kaart met de situering van het onderzoek (rode driehoek).

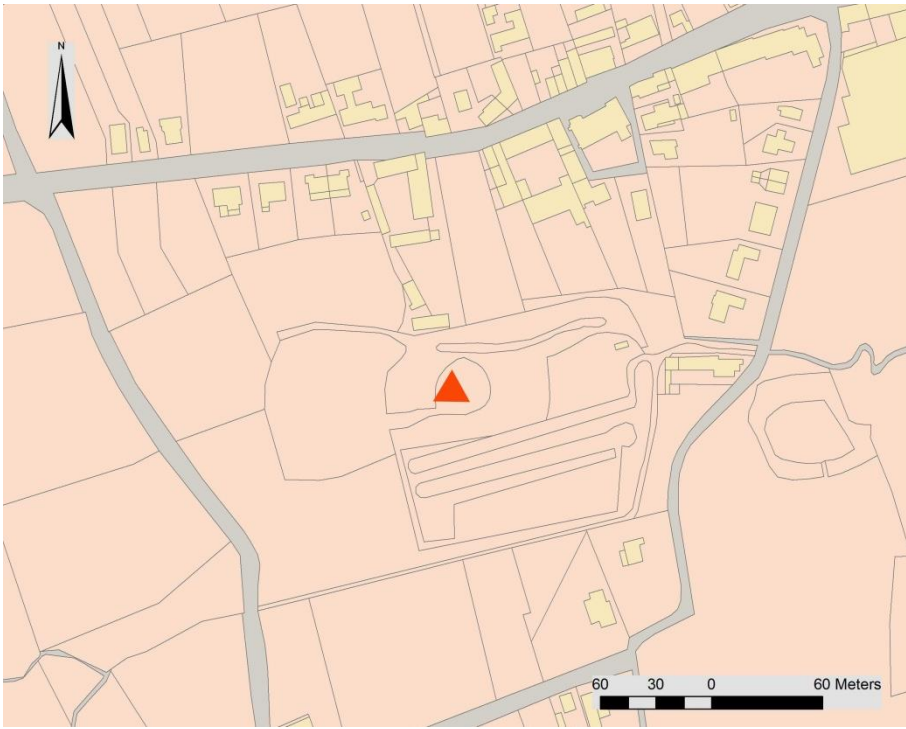

Fig. 4 Situering van de vondstlocatie op de kadastrakaart.

Fig. 5 De site op de kleurenorthofoto (rode driehoek)

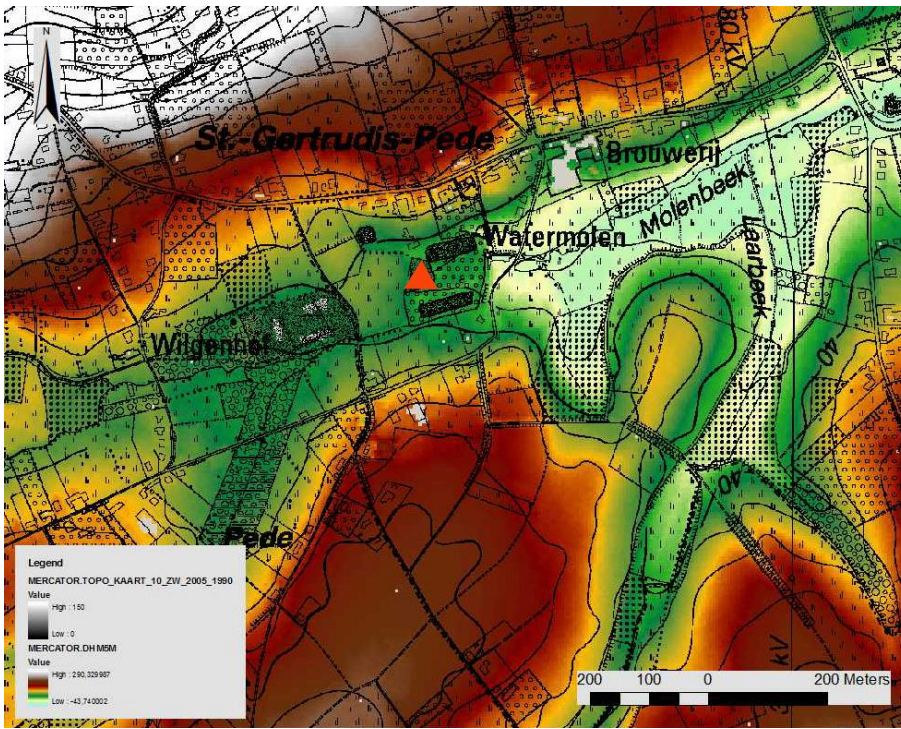

Fig. 6 Digitaal hoogtemodel geprojecteerd op de topografische kaart, met aanduiding van de site (rode driehoek).

De historische dorpskern met de Sint-Gertrudiskerk situeert zich ten noordoosten van de site op een zuidwest-noordoostelijke flank (fig. 6). Bodemkundig is het gebied ter hoogte van de site ingekleurd als bebouwde zone (OB – de vijverpartijen) en opgehoogde gronden (ON) (fig. 7). De omgevende zone bestaat uit een zeer natte leembodem zonder profiel (Afp).

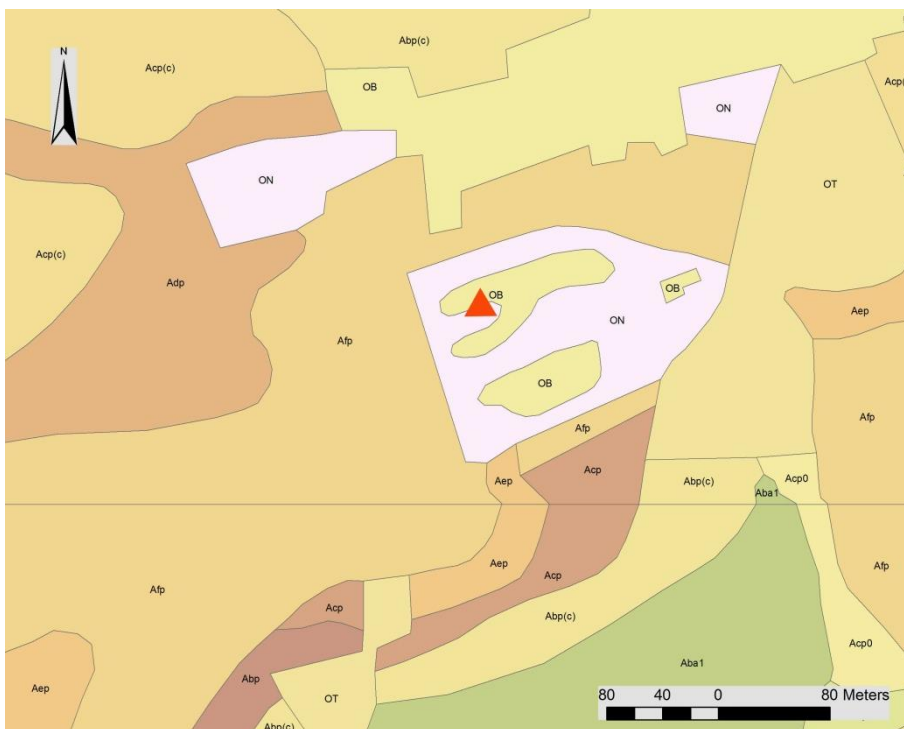

Fig. 7 Bodemkaart met lokalisatie van de aangetroffen muurresten.

4 HISTORISCHE EN ICONOGRAFISCHE GEGEVENS

Historisch was Pede een afhankelijkheid van Sint-Martens-Lennik⁴. Deze nederzetting ontstond langs de middeleeuwse baan van Brussel naar Lennik⁵. Het grondgebied met haar kapel viel onder het beheer van de abdij van Nijvel. Volgens Verbesselt stond er al in de 9de eeuw een hofkapel te Sint-Gertrudis-Pede en was Pede één van de oudste afhankelijkheden in het domein Lennik van de abdij van Nijvel (bestaande uit Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, Sint-Kwintens-Lennik, Sint-Martens-Lennik, Schepdaal en Gaasbeek)⁶. In 1380 werd een tweede kapelanie van Pede opgericht die bekostigd werd door Willem van Moorsel, kasteelheer van Pede en leenheer van de abdij van Nijvel⁷. Pede kreeg als patrones Sint-Gertrudis (eerste abdis van de abdij van Nijvel in de 7de eeuw) en zou uitgroeien tot een volwaardige parochie. In 1392 kocht de heer van Gaasbeek, Sweder van Abcoude, van het geslacht Pede de goederen die in het gehucht Sint-Gertrudis-Pede waren gelegen. Het ging onder andere om een heuvel met woningen op de top en met een watermolen aan de voet. Op deze wijze werd Pede een deel van het Land van Gaasbeek en de molen één van de vijf banmolens van Gaasbeek.

Fig. 8 Detail uit de Ferrariskaart (1771-1778) met het relict van een grachtenstelsel (A), twee sites met walgracht (B & C) en de watermolen (D).

Op de Ferrariskaart (1771-1778) is een drietandig relict van een gracht waar te nemen op de plaats van de vondstmelding (fig. 8: A). Op basis van de perceelsvorm op jongere kaarten en zelfs op de moderne kadasterkaart kan er van uitgegaan worden dat het hier wellicht de restanten van een site met walgracht betreft (zie verder). Op dezelfde kaart van Ferraris zijn er ook nog twee andere sites met walgracht te zien. Eén in de hoek tussen de Isabellastraat en de Brouwerijstraat (vroeger Potthemstraat) (fig. 8: B) en een tweede op de rechteroever van de Pede- of Molenbeek (fig. 8: C). Rond deze drie sites, hun oorsprong alsook hun eigenaars is er blijkbaar onduidelijkheid. De vraag stelt zich welke van deze sites kan geassocieerd worden met het *hof van Moersele*, zoals dat gekend is uit de geschreven bronnen⁸. Het gaat hierbij om het leen dat in 1336 afhing van het *Leenhof van Moorsel*

⁴ <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/121402> (geraadpleegd 26/10/2015); Verbesselt 1988, 170-181.

⁵ <http://www.sint-gertrudis-pede.be/Geschiedenis.html> (geraadpleegd 05/05/2017)

⁶ Verbesselt 1957, 13-15.

⁷ Vrancken 1968, 440-441.

⁸ Verbesselt 1988, 177-178.

onder Gaasbeek⁹. De omschrijving in de verkoopakte uit 1392 van een 'heuvel met woningen op de top en met een watermolen aan de voet' zou hierbij zowel kunnen slaan op de site met walgracht op de rechteroever als op de site die enkel nog als relict te zien is op de Ferrariskaart en de jongere kadasterkaarten.

Fig. 9 Kaart uit 1810 van Sint-Gertrudis-Pede (deze kaart is in tegenstelling tot de overige kaarten gericht naar het oosten).

In de Atlas der Buurtwegen (1841) (fig. 10: 3) en op de kaart van Popp (1842-1879) (fig. 11) is de vondstlocatie gesitueerd op een min of meer cirkelvormig 'schiereiland' binnen een grotere waterpartij. Aan de westzijde hiervan is een iets ruimer perceel gesitueerd dat aan de noordzijde begrensd is door een gracht en in het westen een licht boogvorm heeft. Mogelijk gaat het hierbij om de restanten van een oorspronkelijk in opper- en neerhof opgedeelde site.

---

⁹ Verbesselt 1988, 176.

Fig. 10 Situering van de site in de Atlas der Buurtwegen (1841): Molen- of Pedebek (1), watermolen (2), vondstlocatie (3).

Fig. 11 Kadasterkaart van P.-C. Popp (1842-1880).

5 DE SPOREN

De aangesneden muurresten situeren zich in het meest westelijk gedeelte van de noordelijke vijver op het domein, ten westen van de watermolen. De put voor deze waterpartij was reeds afgegraven tot een diepte van ongeveer 1,5 m waarbij de wanden schuin aangelegd en versterkt waren. De vrijgekomen muren zijn oost-west en noord-zuid georiënteerd. De meest zuidelijke muurrestant van het aangesneden gebouw betreft een ongeveer 1 m brede muur die opgebouwd is uit grijsgroene en beige kalkzandstenen gecombineerd met bakstenen in een geelbeige kalkmortel met duidelijke kalkstippen (fig. 12-13). Deze muurresten zijn ongeveer 1 m hoog bewaard. De zuidzijde van de muur vertoont drie 0,80 m brede steunberen die 0,30 m tot 0,40 m uitspringen. Aan de oostzijde bevinden zich nog enkele ruw bekapte zandstenen van het oorspronkelijke parament aan de binnenzijde van het gebouw (fig. 14).

Fig. 12 De zuidzijde van de oost-west verlopende muur was voorzien van drie steunberen.

Fig. 13 Zicht op de fundering van de oost-west verlopende muur.

Fig. 14 Gedeeltelijk bewaard parament aan de noordzijde van de oost-west verlopende muur.

Aansluitend op de middelste steunbeer kan een noord-zuid verlopende muur vastgesteld worden. Ook deze heeft een breedte van ongeveer 1 m en is eveneens opgebouwd uit zandstenen en bakstenen. In de fundering bevinden zich enkele volledig bewaarde bakstenen met afmetingen 26 x 12 x 5,5 cm.

Fig. 15 Zicht op de noord-zuid muur van het gebouw.

Fig. 16 Hoek tussen de oost-west en de noord-zuidmuur.

Er kon vastgesteld worden dat de oost-west verlopende muur zich oorspronkelijk in oostelijke richting moet verdergezet hebben (fig. 17: B). Onder het wateroppervlak kon in het verlengde van deze muur een ongeveer 0,70 m brede strook van zandsteen waargenomen worden over een afstand van ongeveer 9 m. Op het eind hiervan vormt deze uitgebroken muur een hoek van 90° in de richting van het noorden, parallel met de vrijgemaakte noord-zuid verlopende muur. Ten noorden van de muurresten konden in de vijver die in aanleg was twee palen onderscheiden worden (fig. 17: P1 & P2), alsook een concentratie aan ceramiek (fig. 17: S1) (*infra* 6).

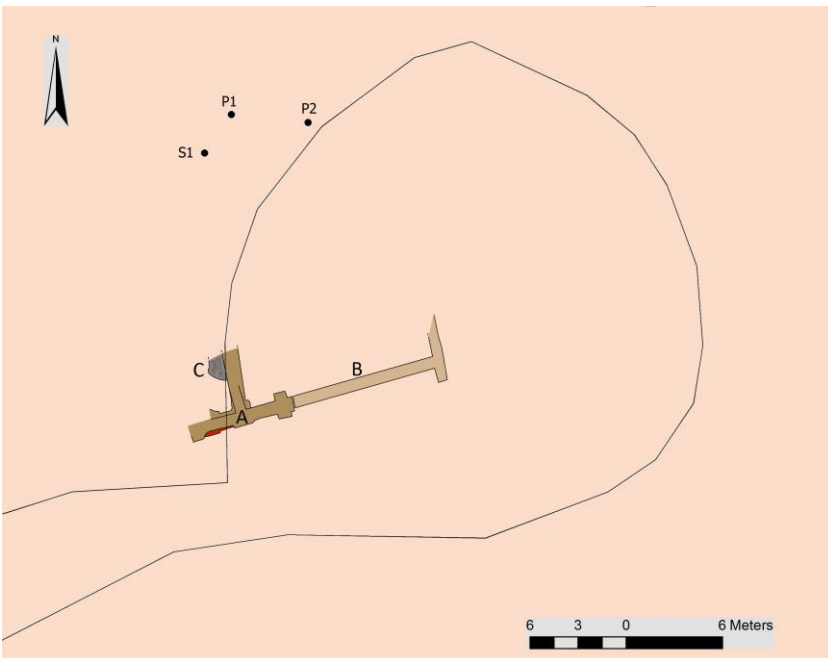

Fig. 17 Detail van het moderne kadaster met de inplanting van de aangesneden muurresten: bewaarde muren (A), uitbraakspoor van muren (B), restant van heterogeen pakket (C), palen (P1 & P2) en schervenconcentratie (S1).

Ten noorden van de oost-west verlopende muur kon vastgesteld worden dat de muurrestanten aangelegd waren op een zeer heterogene laag die zich naar het noorden toe dieper voortzette (fig. 17: C; fig. 18). Dit pakket bestond uit een zeer heterogene bruine klei met verspreide zwartbruine humeuze en witbeige kalkhoudende brokken en verschillende brokjes gereduceerde blauwgrijze klei. Deze laag zou mogelijk kunnen geïnterpreteerd worden als een terreinophoging. Het zou kunnen gaan om grond die afkomstig is van het graven van de omgevende gracht en die op het zo gecreëerde (woon)eiland werd opgeworpen.

Fig. 18 Onder de muren strekt zich een zeer heteroog pakket uit.

6 DE VONDSTEN

Het aardewerkensemble dat in de gracht werd aangetroffen (fig. 17: S1) bestond uit 167 scherven, afkomstig van minstens 21 exemplaren (tabel 1). De scherven vertoonden weinig verweerde breuken en vele fragmenten konden gepuzzeld worden, wat wijst op een primaire depositie. Wel opvallend was de aanwezigheid van uitgesproken vriesporen op minstens twee derde van het rode en grijze aardewerk, zowel aan de binnenzijde als aan de buitenzijde, ook bij de gesloten vormen. Dit laatste bewijst dat het gedurende een periode van vrieskou blootlag toen het aardewerk reeds als afval (in scherven) was gedumpt.

Aardewerksoort	<i>n</i> MAE	% MAE	<i>n</i> scherven	% scherven
Rood	14	66,7	151	90,4
Grijs	2	9,5	10	6,0
Lichtoranje	1	4,8	1	0,6
Steengoed	4	19,0	5	3,0
Totaal	21	100	167	100

Tabel 1 Telling van het aardewerkensemble uit de gracht, in schervenaantallen en in minimum aantal exemplaren (MAE).

lets meer dan 90 % van de scherven is afkomstig van grote vormen in rood aardewerk, wat de grote discrepantie verklaart tussen de procentuele aanwezigheid in scherven en in aantal exemplaren. Naast 151 scherven in rood aardewerk bevat het ensemble ook nog 10 scherven in grijs aardewerk, 1 scherf in zogenaamd lichtoranje aardewerk en 5 scherven in steengoed.

Het rode aardewerk wordt gedomineerd door teilen (6 exemplaren) en grappen (4 exemplaren). Twee teilen zijn archeologisch volledig (fig. 19: 1-2). Er kunnen verschillende aan elkaar verwante randtypes onderscheiden worden die zich vooral kenmerken door hun bandvorm met een versterkte geprononceerde doorn (fig. 19: 1-2, 4-7). De bodems hebben drie brede meerledige standvinnen. De teilen zijn steeds intern volledig bedekt met loodglazuur. Dit teiltypen kan algemeen gedateerd worden in de 15de en de 16de eeuw¹⁰. Bij de grape gaat het waarschijnlijk steeds om het tweeorige type met bolvormig, wat gedrongen lichaam. Er zijn drie randtypes te onderscheiden, met schuin uitgelopen lip (fig. 19: 8, 11), met intern verdikte top (fig. 19: 10) en met verdikte, afgeplatte top (fig. 19: 9). Deze types zijn in de regio kenmerkend voor de tweede helft van de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw¹¹. Een bodem vertoont een pootje met geprononceerde, decoratieve vingervormige indrukken op de aanhechting (fig. 19: 13). De grappen zijn steeds ten dele met doorzichtig loodglazuur bedekt, uitgezonderd één exemplaar met een dekkend zwart glazuur, waarschijnlijk een ijzerhoudend loodglazuur (fig. 19: 11). Naast deze twee vormen zijn er nog drie vormen vertegenwoordigd: de kom, de kruik en de spreeuwenpot. Bij de kom gaat het om twee verschillende subtypes. Een klein randfragment is afkomstig van een eerder kleine halfbolvormige kom met ingesnoerde rand (fig. 19: 12)¹². Zeven fragmenten komen van een grote diepe kom met twee horizontale oren en intern loodglazuur (fig. 20: 1). Dit type, dat als voorraadkom gebruikt werd, is onder meer gekend uit Aalst, waar het voorkomt in contexten uit de tweede helft van de 15de eeuw¹³. Elf scherven zijn afkomstig van een vrij kleine, geglazuurde kruikvorm op een uitgeknepen standring (fig. 20: 2). De rand en hals zijn niet bewaard. De laatste vorm in rood aardewerk is de spreeuwenpot, die met drie scherven van hetzelfde exemplaar in de context aanwezig was, waaronder twee van de buik met uitgesneden bodem (fig. 20: 3). Spreeuwenpotten worden algemeen in de 16de eeuw gedateerd (fig. 21)¹⁴.

Naast het rode aardewerk is het lokale aardewerk ook nog vertegenwoordigd door een beperkte hoeveelheid grijs aardewerk. Het betreft enerzijds vijf scherven van een grote teil met een geribbelde, bandvormige rand (fig. 19: 3) en anderzijds vijf aaneenpassende scherven van een grote gesloten vorm, mogelijk een kruik of een voorraadpot.

Eén wandfragment van een grape heeft een lichtoranje baksel, afkomstig van een ceramieksoort die wel vaker in Aalst en omgeving is aangetroffen en waarvan de herkomst niet gekend is¹⁵. Het kan gedateerd worden in de tweede helft van de 15de of de eerste helft van de 16de eeuw.

Tenslotte zijn er nog 5 scherven van Rijnlands steengoed met bruine engobe en zoutglazuur aangetroffen. Omdat de vijf scherven van minstens vier verschillende exemplaren afkomstig zijn, is deze aardewerksoort met 19 % in de MAE-telling zo goed vertegenwoordigd. Een scherf met een volledig profiel van rand tot bodem (fig. 20: 4) en een kleine bodem op uitgeknepen standring zijn afkomstig van kleine drinkkanvormen uit Raeren en Aken die dateren uit de periode 1475-1550¹⁶. Een tweede drinkvorm is een cilindervormige beker op vlakke bodem waarvan enkel een rand/halsfragment met aanzet van een bandoor bewaard is (fig. 20: 5). Naargelang de hoogte van deze drinkvorm werd het een *Pinte* (klein) of een *Schnelle* (middelgroot tot groot) genoemd. Op basis van het bewaarde fragment gaat het waarschijnlijk om een middelgrote *Schnelle*. Deze vorm werd geproduceerd vanaf ongeveer 1525 tot 1600, onder meer in Raeren, Keulen en later ook Frechen¹⁷.

---

¹⁰ De Groote 2008, 260-266; De Groote *et al.* 2004, fig. 33-34.

¹¹ De Groote *et al.* 2004, fig. 38-39.

¹² De Groote *et al.* 2004, fig. 35: 1-2.

¹³ De Groote in druk, type A4, fig. 121.

¹⁴ Groeneweg 1987; De Clercq *et al.* 2007, 12, fig. 10: 68-69.

¹⁵ De Groote *et al.* 2004, 332-334.

¹⁶ Gaimster 1997, 224-226; Hurst *et al.* 1986, fig. 94:300-301; De Groote 2008, 376.

¹⁷ Reineking-von Bock 1971, 76-78. Zie ook Hurst *et al.* 1986, fig. 94: 307; fig. 95: 311-312; pl. 40; pl. 43.

Een klein halsfragment met bandoor behoort tot een kleine kanvorm. Tenslotte is er nog een grote wandscherf met draairillen, afkomstig van een grote vorm, waarschijnlijk een kruik. Dit kleine aardewerkensemble lijkt een chronologisch coherent geheel te vormen dat op basis van bepaalde vormen zoals de spreuwenpot en vooral de cilindervormige beker (*Schnelle*) in steengoed in de eerste helft van de 16de eeuw gedateerd kan worden. Een meer specifieke datering in het tweede kwart van die eeuw kan vooropgesteld worden indien al het aardewerk contemporain is.

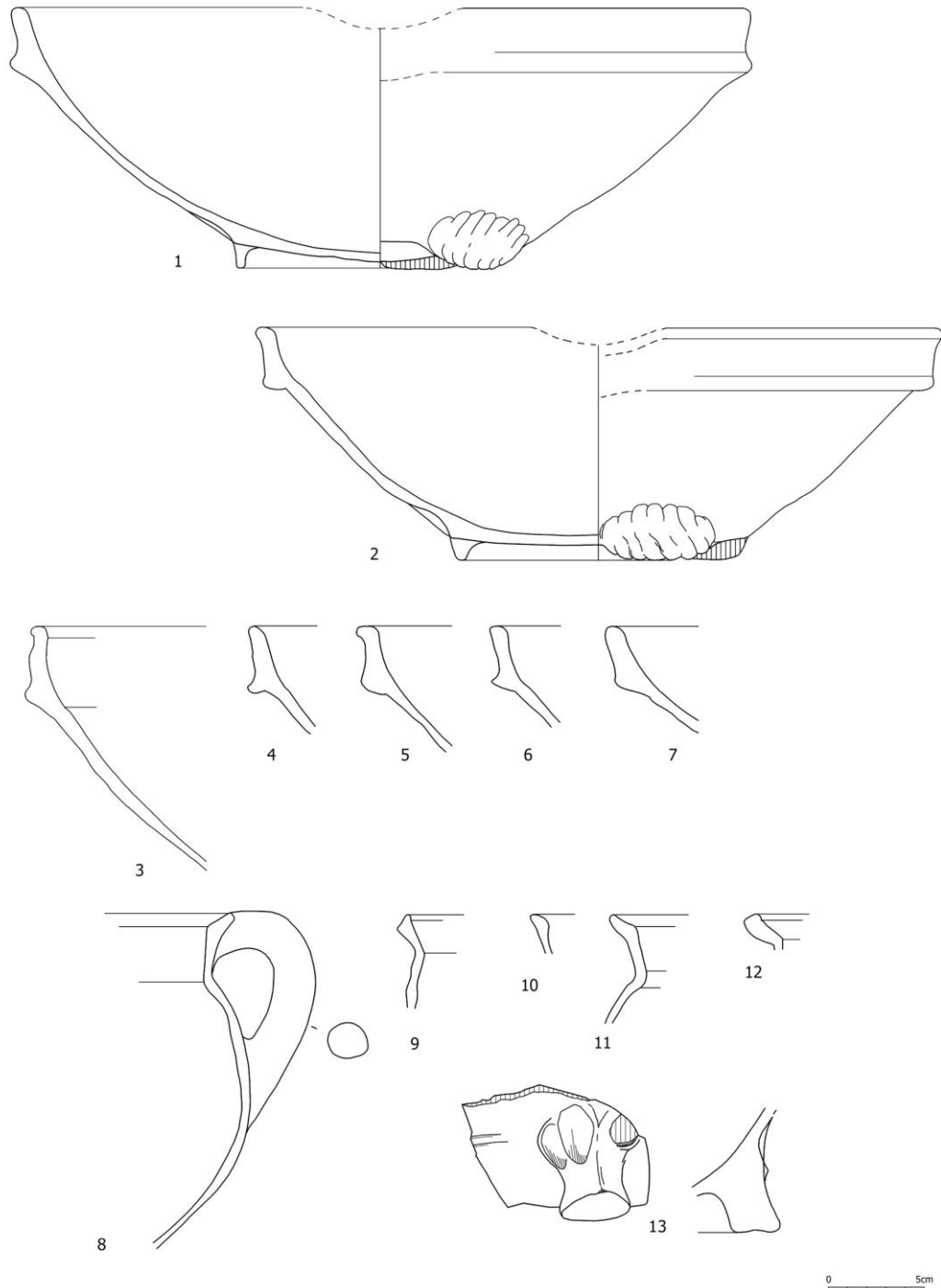

Fig. 19 Vondsten uit de gracht: rood aardewerk (1-2, 4-13) en grijs aardewerk (3).

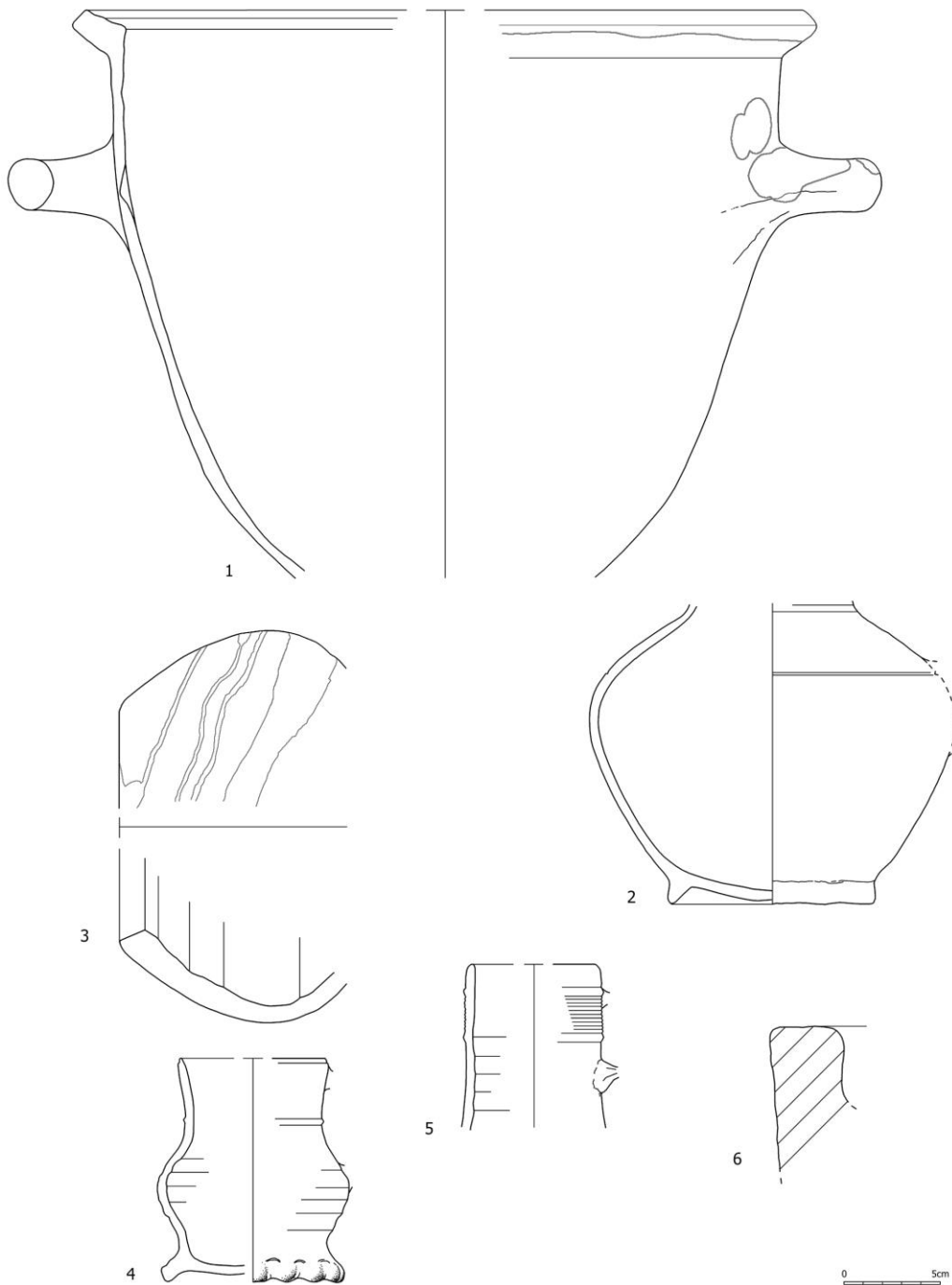

Fig. 20 Vondsten uit de gracht: rood aardewerk (1-3), steengoed (4-5) en een mortierfragment in kalkzandsteen (6).

Fig. 21 Afbeelding van een spreeuwpot op een gevelsteen in de Amsterdamse Spaarpotsteeg¹⁸.

---

¹⁸ <https://www.google.be/search?q=spreeuwpot&tbm=isch&imgil=0H3pHh-mDfoqPM%253A%253BCykiOfwbFmnCYM%253Bhttps%25253A%25252F%25252Fmobile.twitter.com%25252Fmantingerveld%25252Fstatus%25252F614857655975309312&source=iu&pf=m&fir=0H3pHh-mDfoqPM%253A%252CCykiOfwbFmnCYM%252C &usg= YE64d6cDWS2rMR0dpcyC-RO55jw%3D&biw=721&bih=625&ved=0ahUKewjGzP3QwKbVAhWBPBoKHYODCkEQyjcIPA&ei=cE94WcbUAoH5aIOHqogE#imgrc=0H3pHh-mDfoqPM:&spf=1501056882641> (geraadpleegd 26 juli 2017).

7 INTERPRETATIE & BESLUIT

Wanneer de positie van de muurresten bekeken wordt ten opzichte van het moderne kadaster dan is te zien dat deze zich grotendeels situeren op een circulair perceel (fig. 17). Deze cirkelvorm is ook op de primitieve kadasterkaart weergegeven en is vermoedelijk als het relict van een laatmiddeleeuwse site met walgracht te interpreteren. Het zou hierbij meer specifiek kunnen gaan om een soort van opperhof met bijhorende woning. Op geen enkele historische kaart is er op deze locatie een gebouw afgebeeld. Het laat veronderstellen dat bebouwing dus zeker al midden 18de eeuw verdwenen was. Het perceelsgedeelte ten westen van de cirkelvormig zone zou kunnen overeenstemmen met wat als een neerhof zou kunnen omschreven worden. In de typologie van Verhaeghe zou het gaan om een site met walgracht van het type A2¹⁹. De situering van deze site in een laag gelegen gebied bij de Pedebek is niet geheel toevallig. De nabijheid van dan deze beek zorgde ervoor dat de grachten op eenvoudige wijze voortdurend van water voorzien waren. Of de aangesneden muurresten in verband te brengen zijn met de in de verkoopakte uit 1392 omschreven 'heuvel met woningen op de top en met een watermolen aan de voet' kan niet beantwoord worden. Er zijn geen archeologische elementen die een datering in de 14de eeuw ondersteunen. Gelet op de zware funderingsresten moet het wel gaan om een gebouw met een zekere monumentaliteit. Een aardewerkensemble uit de gracht dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw.

In overleg met de gemeente Dilbeek werd overeengekomen dat de muurresten *in situ* zouden behouden blijven. Hiertoe gebeurde een beperkte bijsturing van de geplande westelijke oeverrand van de vijver die in aanleg was (fig. 22). Ondanks de bewaring van de aanwezige resten, kan het betreurd worden dat dergelijke grootschalige bodemingrepen konden plaatsvinden op een terrein waarvan op basis van de historische bronnen kon verondersteld worden dat er nog een ondergronds patrimonium aanwezig was. Het is daarom aan te bevelen om eventuele toekomstige ingrepen op het domein te laten voorafgaan door archeologisch onderzoek of te zorgen voor archeologische begeleiding bij geplande graafwerken.

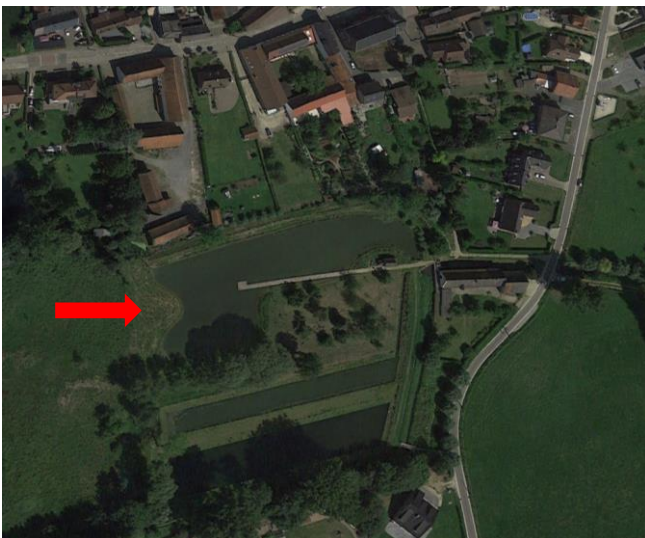

Fig. 22 Luchtfoto najaar 2016. De westzijde van de vijver werd aangepast om de aangesneden gebouwresten *in situ* te bewaren (rode pijl) (© Google Earth).

---

¹⁹ Verhaeghe 1981, 103-104: fig. 3.

8 BIBLIOGRAFIE

DE CLERCQ W., CALUWÉ D., COOREMANS B., DE BUYSER F.; DE GROOTE K., DEFORCE K., ERVYNCK A., LENTACKER A., MORTIER S., PYPE P., VANDENBERGHE S., VAN NEER W. & WOUTERS H. 2007: Living in times of war: waste of c. 1600 from two garderobe chutes in the castle of Middelburg-in-Flanders (Belgium), *Post Medieval Archaeology* 41-1, 1-63.

DE GROOTE K. 2008: *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*, Relicta Monografieën 1, twee delen, Brussel.

DE GROOTE K. (in druk): Laatmiddeleeuws aardewerk. In: DE GROOTE K. & MOENS J. (red.), *Archeologie en geschiedenis van een middeleeuwse woonwijk onder de Hopmarkt te Aalst*.

DE GROOTE K., MOENS J., CALUWÉ D., COOREMANS B., DEFORCE K., ERVYNCK A., LENTACKER A., RIJMENANTS E., VAN NEER W., VERNAEVE W. & ZEEBROEK I. 2004: De Valcke, de Slotete en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen): onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg-16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis, *Archeologie in Vlaanderen VIII*, 2001-2002, Brussel, 281-408.

GAIMSTER D. 1997: *German Stoneware 1200-1900. Archaeology and cultural history*, London.

GROENEWEG G. 1987: Aardewerk uit de Bergse bodem: de spreekpot, *Brabants Heem* 39, 154-167.

HURST J.G., NEAL D.S. & VAN BEUNINGEN H.J.E. 1986: *Pottery produced and traded in north-west Europe 1350-1650*, Rotterdam Papers VI, Rotterdam.

REINEKING-VON BOCK G. 1971: *Steinzeug*, Kataloge des Kunstgewerbemuseums Köln 4, Köln.

VERBESSELT J. 1957: *Het Domein van de Abdij Nijvel in West-Brabant*, Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, Brussel.

VERBESSELT J. 1988: Lennik – Wambeek – Gooik – Het Diets Domein van de abdij Nijvel, *Het Parochiewezenen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw*, XXII, Brussel.

VERHAEGHE F. 1981: Moated sites in Flanders: features and significance. In: HOEKSTRA T.J., JANSSEN H.J. & MOERMAN I.W.L. (red.): *Liber Castellorum. 40 variaties op het thema kasteel*, Zutphen, 98-121.

VRANCKEN J. 1968: De kunst in het oude domein van de Abdij Nijvel, *Eigen schoon en de Brabander* LI, Nr. 10-11-12, 440-456.

URL

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/121402> (geraadpleegd 26/10/2015).

<http://www.sint-gertrudis-pede.be/Geschiedenis.html> (geraadpleegd 05/05/2017).

<https://www.google.be/search?q=spreekpot&tbm=isch&imgil=0H3pHh-mDfoqPM%253A%253BCykiOfwbFmnCYM%253Bhttps%25253A%25252F%25252Fmobile.twitter.com%25252Fmantingerveld%25252Fstatus%25252F614857655975309312&source=iu&pf=m&fir=0H3p>

//

Hh-mDfoqPM%253A%252CCykiOfwbFmnCYM%252C &usg= YE64d6cDWS2rMR0dpcyC-RO55jw%3D&biw=721&bih=625&ved=0ahUKEwjGzP3QwKbVAhWBPBoKHYODCKEQyjclPA&ei=cE94WcbUAoH5aIOHqogE#imgrc=0H3pHh-mDfoqPM:&spf=1501056882641 (26/07/2017).

9 BIJLAGE 1 – VONDSTENINVENTARIS

Inv. Nr.	Materiaal	Figuur	Soort	Baksel	Techniek	Vorm	R	W	B	F	MAE
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 1	rood		loodglazuur	teil	4	24	7		1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 2	rood		loodglazuur	teil	7	18	10		1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 3	grijs			teil	2	3			1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 4	rood		loodglazuur	teil	2				1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 5	rood		loodglazuur	teil	2	1			1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 6	rood		loodglazuur	teil	1				1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 7	rood		loodglazuur	teil	1				1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 8	rood	met grote rode ijzer(?)concreties	loodglazuur	grape	3	10		1	1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 9	rood		loodglazuur	grape	1	1			1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 10	rood		loodglazuur	grape	1				1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 11	rood	met grote rode ijzer(?)concreties	ijzerhoudend (zwart) loodglazuur	grape	1	3			1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 12	rood		loodglazuur	kom	1				1
15/ScPe/1	aw	Fig. 19: 13	rood		loodglazuur	grape			1		
15/ScPe/1	aw	Fig. 20: 1	rood	met grote rode ijzer(?)concreties	loodglazuur	voorraadkom	1	5		2	1
15/ScPe/1	aw	Fig. 20: 2	rood		loodglazuur	kruik		9	2		1
15/ScPe/1	aw	Fig. 20: 3	rood		loodglazuur	spreeuwenpot	2	1			1
15/ScPe/1	aw	Fig. 20: 4	steengoed	Raeren	bruine engobe + zoutglazuur	drinkkan	1				1
15/ScPe/1	aw		steengoed	Raeren	bruine engobe + zoutglazuur	drinkkan			1		1
15/ScPe/1	aw	Fig. 20: 5	steengoed	Raeren	bruine engobe + zoutglazuur	<i>Schnelle</i>	1				1
15/ScPe/1	aw		grijs			?		5			1
15/ScPe/1	aw		rood		loodglazuur			25			
15/ScPe/1	aw		rood		loodglazuur	grape			2		
15/ScPe/1	aw		lichtoranje		loodglazuur	grape		1			
15/ScPe/1	aw		rood		ijzerhoudend (zwart) loodglazuur	kom			2		
15/ScPe/1	aw		steengoed	Raeren	bruine engobe + zoutglazuur	kan				1	
15/ScPe/1	aw		steengoed	Raeren	bruine engobe + zoutglazuur	kruik		1			
15/ScPe/2	steen					mortier					

////////////////////////////////////

10 BIJLAGE 2 – FOTOLIJST

Foto's en het fotografisch vastgelegd 3D-model kunnen opgevraagd worden via <https://www.onroerenderfgoed.be/nl/diensten/archief/>

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

Foto nr.	Omschrijving/Situering
1	Beeld eerste vaststelling
2	Beeld eerste vaststelling
3	Beeld eerste vaststelling
4	Beeld eerste vaststelling
5	Oost-west-muur - Noordprofiel
6	Oost-west-muur - Noordprofiel
7	Opkuis muurresten
8	Noord-zuid-muur - Westprofiel
9	Noord-zuid-muur - Westprofiel
10	Noord-zuid-muur - zicht vanuit het noorden
11	Noord-zuid-muur - zicht vanuit het noorden
12	Muurbestand - zicht vanuit het noorden
13	Muurbestand - zicht vanuit het noorden
14	Muurbestand - zicht vanuit het noorden
15	Oost-west-muur - Noordprofiel
16	Hoek OW-NZ-muur
17	Oost-west-muur - Noordprofiel
18	Opkuis muurresten
19	Oost-west-muur - Zuidprofiel
20	Oost-west-muur - Zuidprofiel
21	Oost-west-muur - Zuidprofiel
22	Oost-west-muur - Zuidprofiel
23	Oost-west-muur - Zuidprofiel
24	Oost-west-muur - Zuidprofiel - detail
25	Oost-west-muur - Zuidprofiel - detail
26	Kuil onder Noord-zuid-muur
27	Kuil onder Noord-zuid-muur

